

مسئولیت‌شناسی ضابطین قضایی در حقوق ایران

«بررسی انواع مسئولیت‌های قانونی ضابطان قضایی»

کامل حمید

کرساس ارشد حقوق خصوصی و مشاور حقوقی
آموزشیار و مدرس دوسای حقوقی و برگزارکننده کلاس‌های داوری تجاری

عبدالله سلام حمید

کارشناس ارشد حقوق خصوصی
رئیس اداره ثبت شرکت‌ها و مؤسسات غیر تجاری اهواز
دادیار انتظامی اداره ثبت اسناد و املاک استان خوزستان در امور سردفتران

چاپ اول - بهار ۱۳۹۸

سرشناسه	: حمید، کامل، ۱۳۶۳-
عنوان و نام پدیدآور	: مسئولیت‌شناسی ضابطین قضایی در حقوق ایران : بررسی انواع مسئولیت‌های قانونی ضابطان قضایی / حمید کامل، عبدالسلام حمید.
مشخصات نشر	: اهواز : انتشارات علوم و فنون پزشکی اهواز، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۱۶۰ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۶۱۲۳-۸۵-۳
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: ضابطان دادگستری -- ایران -- شرح وظایف
موضوع	: Bailiffs -- Iran -- Job descriptions
موضوع	: ضابطان دادگستری -- وضع حقوقی و قوانین -- ایران
موضوع	: Bailiffs -- Legal status, Laws, etc. -- Iran
شناسه افزوده	: حمید، عبدالسلام، ۱۳۴۳ -
رده بندی کنگره	: ۸۴۱/۱۶۲۱
رده بندی دیویی	: ۳۴۷/۵۰۱۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۱۰۲۱۹

نام کتاب: مسئولیت‌شناسی ضابطین قضایی در حقوق ایران

«بررسی انواع مسئولیت‌های قانونی ضابطان قضایی»

ناشر: انتشارات علوم و فنون پزشکی اهواز

نوبت چاپ: اول ۹۸

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

بها: ۴۳۰۰۰ تومان

اخطار!

هر گونه چاپ و تکثیر (اعم از: زیراکس، بازنویسی، ضبط کامپیوتری، تهیه CD) از محتویات این اثر بدون اجازه کتبی از مؤلف ممنوع است. متخلفان به موجب بند ۵ از ماده ۲ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان و هنرمندان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

مرکز نشر و پخش: اهواز-امانیه- خیابان سقراط غربی جنب مجتمع تصادفات دادگستری- کوچه خاکسار- پلاک ۱۲۰

تلفن تماس: ۰۶۱-۳۳۳۶۲۸۹۳-۳۳۳۳۳۸۶۵-۰۶۱-۳۳۳۶۴۵۶۸ دورنگار:

نشانی‌های اینترنتی: www.olfo.ir www.parsinbook.ir

پست الکترونیکی: olomofonon.pezeshki@gmail.com

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
پیشگفتار	۱۳
مقدمه	۱۵
کلیات بحث (شرح مسأله)	۱۸

فصل اول: مفهوم شناسی ضابطان قضایی، انواع ضابطان و مسئولیت شناسی آنها

مبحث اول: مفهوم ضابطان قضایی	۲۴
گفتار اول: مفهوم لغوی ضابط	۲۴
گفتار دوم: مفهوم اصطلاحی (قانونی) ضابطان قضایی	۲۵
مبحث دوم: انواع ضابطان قضایی	۲۸
گفتار اول: ضابطین عام	۲۹
بند اول: نیروی انتظامی	۲۹
بند دوم: نیروهای مسلح	۳۲
بند سوم: ضابطان خاص	۳۳
مبحث سوم: اعتبار گزارش ضابطان قضایی	۳۵
گفتار اول: احراز عنوان ضابط	۳۶
گفتار دوم: ضمانت اجرای عدم عنوان ضابط	۳۷
بند اول: نداشتن کارت ویژه ضابطین	۳۷
بند دوم: عدم ارائه کارت ویژه از سوی ضابط	۳۷
بند سوم: انجام تحقیقات بدون داشتن شرایط مقرر	۳۷
گفتار سوم: اعتبار گزارش ضابطان	۳۷
مبحث چهارم: انواع مسئولیت ضابطان دادگستری	۳۹
گفتار اول: مسئولیت اداری (انتظامی)	۳۹
گفتار دوم: مسئولیت کیفری	۴۰
گفتار سوم: مسئولیت مدنی	۴۱

۴۳	مبحث پنجم: صلاحیت رسیدگی به جرم ضابطان دادگستری
۴۳	گفتار اول: جرایم عمومی
۴۴	گفتار دوم: جرایم مربوط به وظایف خاص نظامی و انتظامی
۴۴	گفتار سوم: جرایم در مقام ضابط
	مبحث ششم: ضرورت وجودی ضابطین قضایی و نظارت بر عملکرد آنان
۴۷	گفتار اول: ضرورت وجودی ضابطان قضایی
۴۷	گفتار دوم: نظارت بر ضابطان

فصل دوم: وظایف و اختیارات ضابطین قضایی در جرایم مشهود و غیر مشهود

۵۲	مبحث اول: وظایف و اختیارات ضابطان قضایی در جرایم مشهود
۵۴	گفتار اول: وظایف ضابطان در جرایم مشهود حقیقی
۵۷	گفتار دوم: اختیارات ضابطان در جرایم مشهود
۵۸	مبحث دوم: وظایف و اختیارات ضابطان قضایی در جرایم غیر مشهود
۵۹	گفتار اول: وظایف ضابطان در جرایم غیر مشهود
۶۰	گفتار دوم: اختیارات ضابطان در جرایم غیر مشهود
۶۰	مبحث سوم: اقدامات ضابطان قضایی در جرایم مشهود و غیر مشهود
۶۱	گفتار اول: دستگیری و جلب متهمین در جرایم مشهود
۶۱	بند اول: تعریف جلب و دستگیری
۶۲	بند دوم: جلب در جرایم مشهود
۶۲	بند سوم: جلب متهم در شب
۶۵	گفتار دوم: بازداشت متهمین در جرایم مشهود
۶۶	گفتار سوم: معاینه محل در جرایم مشهود
۶۷	گفتار چهارم: تفتیش و بازرسی در جرایم مشهود
۶۸	گفتار پنجم: تحقیقات مقدماتی در جرایم مشهود
۷۱	گفتار ششم: جمع آوری و حفظ دلایل و آثار جرم
۷۱	بند اول: جمع آوری دلایل و آثار جرم
۷۱	بند دوم: حفظ دلایل و آثار جرم

۷۳	گفتار هفتم: جلب متهمین در جرایم غیر مشهود
۷۴	بند اول: تعریف احضار
۷۴	بند دوم: تشریفات قانونی احضار متهم
۸۱	گفتار هشتم: توقیف یا دستگیری
۸۱	بند اول: تعریف توقیف یا دستگیری
۸۲	بند دوم: انواع دستگیری
۸۲	بند سوم: مقامات صلاحیتدار برای توقیف
۸۵	بند چهارم: ررق، جلب و توقیف
۸۶	گفتار نهم: معاینه محلی
۸۷	بند اول: اهداف، معاینه، محل
۸۸	بند دوم: مراجع دی صلاح برای انجام معاینه محلی
۸۸	بند سوم: مراحل اجرای معاینه محلی
۹۰	گفتار دهم: ارجاع به کارشناسی
۹۱	گفتار یازدهم: شرایط قانونی انواع بازرسی
۹۱	بند اول: تعریف بازرسی
۹۱	بند دوم: انواع بازرسی
۹۲	گفتار دوازدهم: مراقبت از محکومین خارج از زندا

فصل سوم: کیفیات مسئولیت انتظامی، کیفری و مدنی ضابطین قضایی

۹۲	مبحث اول: مسئولیت انتظامی ضابطین قضایی
۹۵	گفتار اول: کلیات مسئولیت انتظامی
۹۵	گفتار دوم: مسئولیت انتظامی در قانون آیین دادرسی کیفری ۹۲
۹۷	مبحث دوم: مسئولیت کیفری ضابطین قضایی
۹۸	گفتار اول: مسئولیت کیفری برای نقض اصول بنیادین
۹۹	بند اول: حمایت های کیفری اصلی
۱۰۲	بند دوم: حمایت های کیفری تبعی
۱۰۴	گفتار دوم: مسئولیت کیفری در نقش حقوق دفاعی متهمان

۱۰۶		مبحث سوم: مسئولیت مدنی ضابطان قضایی
۱۰۶		گفتار اول: ارکان فعل زیانبار
۱۰۹		بند اول: فعل مثبت
۱۱۰		الف: بازداشت غیرقانونی
۱۱۱		ب: تعقیب غیرمجاز
۱۱۲		پ: تیراندازی
۱۱۲		ت: مسئولیت ناشی از شکنجه
۱۱۲		ث: مسئولیت ناشی از اجرای احکام
۱۱۳		ج: مسئولیت ناشی از ابلاغ قضایی
۱۱۴		چ: مسئولیت ناشی از اکتفاگیری خودرو
۱۱۵		۱- مسئولیت دارند خودرو
۱۱۷		۲- امکان رجوع به ضابطان قضایی
۱۱۸		ح: مسئولیت ناشی از مالکیت و نگهداری حیوانات در انجام وظیفه
۱۲۱		خ: مسئولیت ناشی از انجام معاینات
۱۲۲		بند دوم: فعل سلبی و مصادیق آن
۱۲۴		الف: انواع مسئولیت ناشی از افعال سلبی
۱۲۴		۱- ترک فعل ضمن فعل دیگر
۱۲۴		۲- در مراقبت از اشیاء و حیوانات
۱۲۵		۳- در محافظت اشخاص
۱۲۶		۴- بدون وجود تکلیف قانونی خاص
۱۲۶		۵- ترک فعل به همراه علت دیگر
۱۲۷		۶- در ازدیاد خسارت (اقدام)
۱۲۷		۷- ترک فعل و شرایط آن
۱۲۸		ب: مصادیق مسئولیت ناشی از افعال سلبی
۱۲۸		۱- عدم حمایت شهروندان
۱۲۹		۲- عدم مراقبت
۱۳۰		۳- إهمال در حفظ تجهیزات نظامی

۱۳۰	 ۴- إهمال در نگهداری از بازداشت شدگان
۱۳۱	 گفتار دوم: وجود ضرورت و شرایط آن
۱۳۱	 بند اول: مسلم بودن
۱۳۲	 بند دوم: مستقیم بودن
۱۳۳	 بند سوم: قابل پیش بینی بودن
۱۳۷	 بند چهارم: اقدام زیانده
۱۴۱	 گفتار چهارم: رابطه سببیت
۱۴۳	 دستاوردها و نتایج
۱۵۳	 منابع و مأخذ

ضابطین قضایی جهت اجرای مهم ترین وظیفه خود که همانا برقراری و حفظ نظم و امنیت است، در صورتی که موجب خساراتی به دیگران اعم از متهم، مجرم، یا اشخاص دیگر شوند، با تحقق شرایطی عهده دار مسئولیت انتظامی، کیفری یا مدنی - حسب مورد - خواهند بود. (اگر آسیب یا خسارت مزبور، عمدی باشد علاوه بر مسئولیت مدنی، ممکن است ضابط با مسئولیت کیفری نیز مواجه گردد). به همین مناسبت، دایل تعدد و تنوع مأموریت های پلیسی، مسئولیت کیفری و مدنی نسبت به سایر مشاغل از تنوع بیشتری برخوردار است. در مجموع، حوادث زیانباری که ضابطین دادستری در آن مداخله دارند یا از طریق انجام فعل توأم با تقصیر یا انجام فعل بدون تقصیر یا ترک فعل تحقق می یابد. گاهی حادثه زیانبار ناشی از فعل توأم با تقصیر آنها از قبیل بیراندازی، شکنجه، اجرای احکام مدنی بدون دقت، تعقیب و گریز غیر مجاز، بازداشت غیر مجاز اشخاص و متوقف نمودن وسایل نقلیه در محل غیر مجاز توسط پلیس راهنمایی و رانندگی واقع می شود، که در این قبیل موارد در مسئولیت مدنی آنها تردیدی نیست. (هر چند که در این موارد بنا به نص قوانین، ممکن است مسئولیت انتظامی در پایه این موارد اداری برای ضابط متصور گردد). در صورتی که حادثه زیانبار ناشی از فعل بدون تقصیر آنها باشد که بلاواسطه منجر به حادثه زیانبار گردد، مسئولیت جبران خسارت ریاندیده بر عهده سازمان مربوط خواهد بود. چنانچه فعل آنها با وصف فوق به صورت غیر مستقیم در حادثه زیانبار دخالت داشته باشد، به دلیل اینکه مبنای مسئولیت در این مورد قاعده تسبیب است و شرط لازم برای تحقق مسئولیت بر اساس این قاعده تقصیر است، بنابراین، فاقد مسئولیت خواهند بود. گاهی حادثه زیانبار ناشی از ترک فعل یا ترک وظیفه توسط ضابطین می باشد، از قبیل عدم مساعدت به اشخاصی که توسط دیگران در معرض ارتکاب جرم و جنایت واقع می شوند یا عدم کنترل بازداشت شدگان یا متوقف نمودن وسایل نقلیه معیوب و رانندگان فاقد صلاحیت توسط پلیس راهنمایی و رانندگی. در این موارد نیز با وجود شرایطی به موجب قاعده تسبیب در مقابل زیاندیده عهده دار جبران خسارت خواهند بود. علاوه بر اینها، گاهی اوقات عمل

ارتكابی ضابطین با هیچ یک از فرامین ورود ضرر (مسئولیت مدنی) یا اوصاف مجرمانه (مطابق قانون مجازات اسلامی یا سایر مقررات کیفری) همسان نیست؛ در چنین مواردی - اگر فعل ارتكابی با نظامات شغلی قابل سنجش باشد - آن عمل ارتكابی توسط ضابطان، تنها موجب مسئولیت انتظامی یا اداری خواهد بود که در مراجع ذیصلاح سازمانی مورد رسیدگی قرار خواهد گرفت. بر همین اساس، در این کتاب، ضمن تشریح وظایف و اختیارات ضابطان قضایی، به ارکان مسئولیت انتظامی (اداری)، کیفری و مدنی ضابطان قضایی پرداخته خواهد شد. علاوه بر این، گاهی اوقات ضابطان قضایی از مسئولیت قانونی معاف می‌باشند؛ این معافیت‌ها اصولاً و غالباً در موارد مدنی یا - توقی نمود پیدا می‌کنند و تحت دلایلی چون قاعده تحذیر، اضطرار، پذیرش خدش توسط باندیده، اعمال حاکمیت، اجرای دستورات قضایی اشتباه یا نادرست و دفاع مشروع، بررسی خواهد شد.

واژگان کلیدی: ضابطان قضایی، مسئولیت انتظامی، کیفری و مدنی، جرایم مشهود و غیرمشهود، جبران ضرر.